

Advies betreffende het bermbeheerplan van de stad Peer

Nummer:	INBO.A.2990
Datum advisering:	18 augustus 2014
Auteur:	Jan Van Uytvanck
Contact:	Marijke Thoonen (marijke.thoonen@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	e-mail op datum van 5 augustus 2013
Geadresseerden:	Stad Peer T.a.v. Koen Driesen Duurzaamheidsambtenaar Zuidervest 2a 3990 Peer koen.driesen@peer.be

AANLEIDING

In 1999 werd door Lisec een plan opgesteld voor de gemeente Peer waarbij werd aangegeven hoe de wegbermen van de gemeente het best beheerd kunnen worden. Doorheen de jaren echter, is dit maai-beheer veranderd en is de indruk ontstaan dat (potentieel) waardevolle bermvegetaties niet meer optimaal worden beheerd.

VRAAGSTELLING

Voor de bermen van 12 straten, verspreid over de hele gemeente, werd gevraagd een evaluatie te maken van hun huidige ecologische waarde en er een beheeradvies voor te schrijven zodat ze terug kunnen evolueren naar waardevolle bermen.

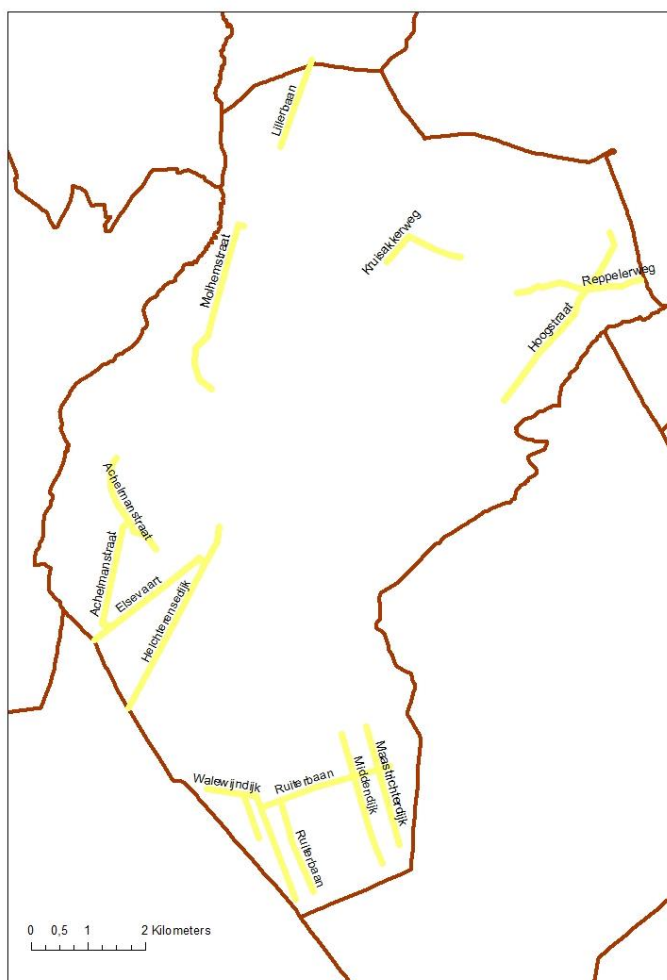
TOELICHTING

1. Methodiek

1.1 Inventarisatie

Op 2 juni 2014 werden de bermen, voorgesteld door de gemeente Peer bezocht:

Het betrof de bermen van 12 straten (soms zijn er meerdere straten met eenzelfde naam), met een totale lengte van 28,3 km. De totale lengte van alle beheerbare bermen (dus voldoende breed en met een kruidenvegetatie) samen bedroeg 44,2 km (som van de linker en rechter bermen) (Figuur 1).

Figuur 1: ligging en naam van de straten waarvoor een bermbeheeradvies wordt gevraagd.

Binnen het tijdbestek van dit advies was het onmogelijk om voor een dergelijke lengte aan bermen een gedetailleerde inventarisatie uit te voeren. Daarom werden vooral de kenmerkende planten genoteerd, waarmee ook het bermtype (Zwaenepoel, 1998) kon worden bepaald. Vooral de dominante soorten én de soorten die kenmerkend zijn voor gunstige of ongunstige milieuomstandigheden zijn hierbij van belang. Daarnaast werden ook zeldzame of andere voor het natuurbehoud waardevolle soorten genoteerd.

Naast de soortenrijkdom, werden ook inschattingen van een aantal eigenschappen van de bermvegetatie gemaakt:

- Productie (a.d.h.v. soortensamenstelling en hoeveelheid biomassa): schraal, matig voedselrijk, voedselrijk
- Verruigd of niet (a.d.h.v. soortensamenstelling, vervilting, hoeveelheid strooisel)
- Bloemenrijk of gedomineerd door grassen

1.2. Typering en beschrijving

Aan de hand van de inventarisatie werden de bermen opgedeeld in trajecten met eenzelfde soortensamenstelling. Deze trajecten werden getypeerd a.d.h.v. de methodiek van Zwaenepoel (1998), zoals eerder ook gebeurd was in het beheerplan van Lisec (1999).

Daarnaast wordt er per berm(traject) ook een korte beschrijving van de dominante en typerende soorten gegeven en worden de belangrijkste kenmerken vermeld.

1.3. Beheer

Aan de hand van de typering en soortensamenstelling wordt de huidige situatie (bermtype) vergeleken met de situatie in 1999. Op basis hiervan en de andere kenmerken van de berm (zie 1.2.) kan zo een gefundeerd beheeradvies gegeven worden. Hierbij wordt ook rekening gehouden met de uitvoerbaarheid van het beheer. Daarbij worden bermen zoveel mogelijk op hun geheel als beheerobject beschouwd, omdat het in de praktijk moeilijk is verschillende deeltrajecten van een berm op een andere manier te beheren.

2. Resultaten

2.1. Bermtyping

Figuur 2 geeft de huidig aanwezige bermtypes weer op kaart. In de meeste gevallen behoren linker- en rechterberm tot hetzelfde type, maar zijn er vaak verschillen in de mate van verruiging en de bedekkingen van de verschillende soorten.

2.2. Beschrijving van de geïnventariseerde wegbermen

(co-)dominante soorten worden weergegeven met D, typerende soorten met T.

Molhemstraat

Zuidelijk deel: matig voedselrijk, plaatselijk verruigd, bloemenrijk

D: Gestreepte witbol, Glanshaver,

T: Kleine klaver, Smalle weegbree;

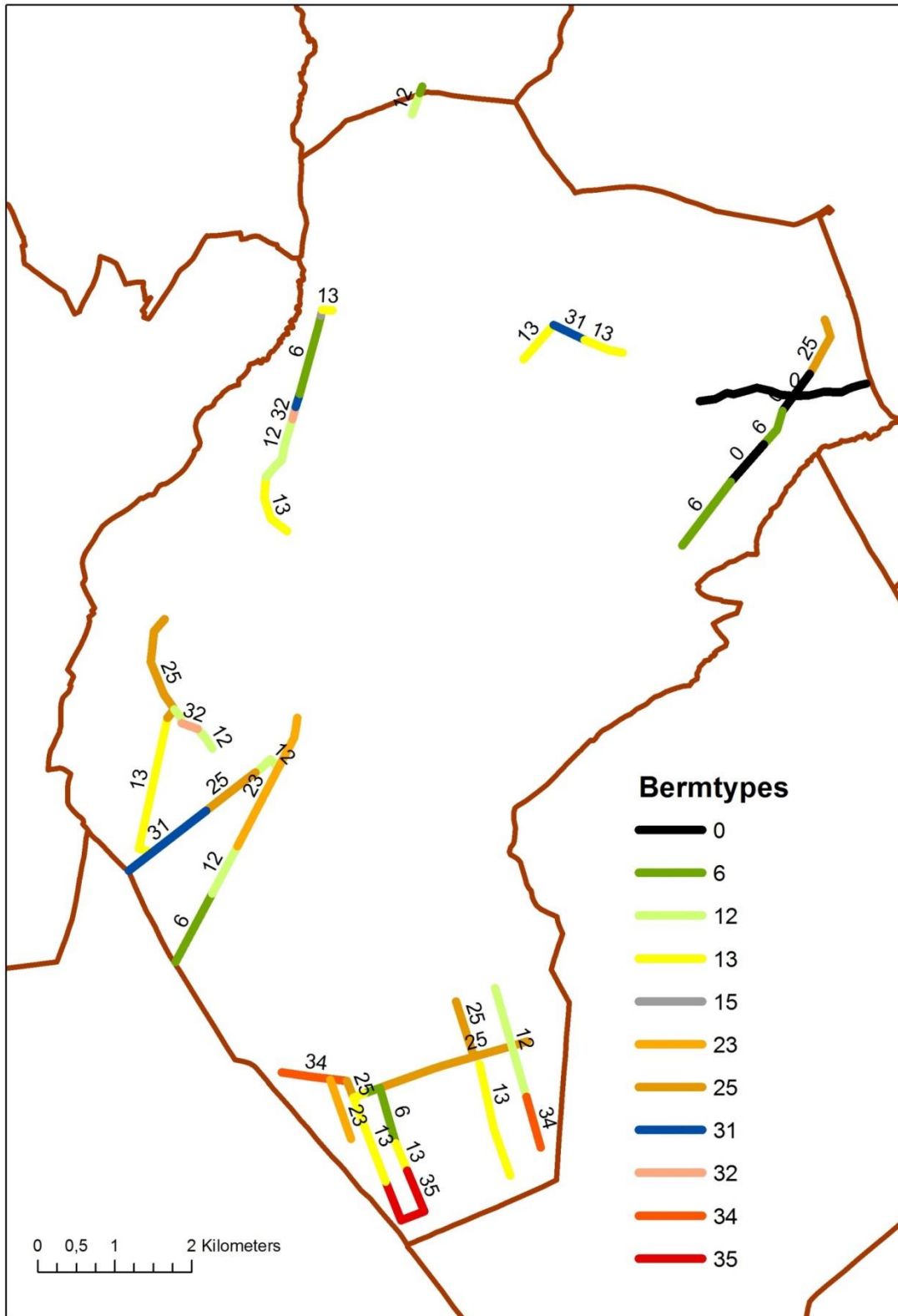
schrale plekken met Hengel, Gewone brem, struisgrassen, Veldzuring

Centraal deel: Vochtig en matig voedselrijk tot schraal, bloemenrijk

T: Grote wederik, Veelbloemige veldbies, Gewoon biggenkruid, Tormentil, Pijpenstro, Grasmuur, Reukgras, Veldzuring

Noordelijk deel: verruigde, voedselrijke en beschaduwde vegetaties

D: Grote brandnetel

Figuur 2: Bermtypes: 6 Zevenblad-Ridderzuring-type; 12 Schermhavikskruid-Vlasbekje-type; 13 Kleine klaver-Smalle weegbree-type; 15 Bleeksporig bosviooltje-Bosanemoon-type; 23 Klein streepzaad-Duizendblad; 25 Vlasbekje-Sint-Janskruid-type; 31 Valse salie-Pluisjesmos-type; 32 Biezenknoppen-Melkeppe-type; 34 Gewoon biggekruid-Schapezuring-type; 35 Ruig haarmos-Zilverhaver-type.

Achelstraat

Zuidelijk (Noord-Zuidgericht deel): matig voedselrijk; bloemenrijk; lokaal verruigd door beschaduwing.

T: Sint-Janskruid, Zachte dravik, Vlasbekje, Reukgras, Smalle weegbree, Gewone margriet, Kleine klaver, Scherpe boterbloem

Noordelijk deel (Oost): matig voedselrijk tot schraal

D (lokaal): Gestreepte witbol, Glanshaver

T: Gewoon biggenkruid, Gewone brem, Knoopkruid, Reukgras, Kleine klaver, Smalle weegbree, Struikhei

Noordelijk deel (West): matig voedselrijk, grassen domineren; verruigd

D: Glanshaver en Gestreepte witbol

T: Witte klaver, Engels raaigras

Helchterense Dijk

Zuidelijk deel: beschaduwd en verruigd

T: Grote ridderzuring, Grote brandnetel

Centraal deel: vnl. verruigd; plaatselijk bloemenrijk

D: Gestreepte witbol, Glanshaver (verruigde delen)

T: Gewone margriet en Reukgras (bloemrijke delen)

Noordelijk deel:

D: Glanshaver en/of Gestreepte witbol. Lokaal Reukgras

Elsevaart

Noordelijk deel: lokaal bloemenrijk en schraal, lokaal verruigd

T: Gewone margriet, Sint-Janskruid, Reukgras

D (lokaal): Glanshaver

Centraal deel: matig voedselrijk, grassen dominant

D: Glanshaver

T: Rode klaver, Paardenbloem sp.

Zuidelijk deel: Schraal, soorten- en bloemenrijk

T: Struikhei, Schapenzuring, Veldbies, Muizenoor, Gewoon biggenkruid, Kleine klaver, Grasmuur, Sint-Janskruid, Margriet, Veldzuring, Smalle weegbree

Kruisakkerweg

Oostelijk en westelijk deel: matig voedselrijk, lokaal bloemenrijk

D: Gestreepte witbol, Glanshaver

T: Rode klaver, Witte klaver, Kleine klaver, Smalle weegbree, Reukgras, Heggenwikke

Centraal deel: schraal, grassen dominant

T: struisgrassen, Gewone brem, Muizenoor

Reppelerweg

Westelijk deel: geen vegetatie of verstoorde vegetatie, grintverharding

Oostelijk deel: grotendeels beschaduwde bosvegetatie, enkele niet beschaduwde delen (ter hoogte van akker) met ruigtes van Grote brandnetel en Ridderzuring

T (beschaduwd): Boskruiskruid, Adelaarsvaren, Grote brandnetel, Smalle stekelvaren, Stinkende gouwe

Hoogstraat

Delen grenzend aan bos: nauwelijks vegetatie, idem Reppelerweg. Veel grint en zeer (te) smalle bermen waar geen beheer mogelijk is.

Delen grenzend aan open vegetatie: berm vaak te smal.

T: Veldzuring, Glanshaver, Heggenwikke, Adelaarsvaren, Grote brandnetel

Lillerbaan

Noordelijk deel: zeer voedselrijk, grassen dominant

D: Engels raaigras

T: Witte klaver, Ridderzuring

Zuidelijk deel: schrale vegetatie, bloemenrijk

T: Gewoon biggenkruid, Hazenpootje, Zilverhaver, Driekleurig viooltje, Heggenwikke

Ruitersbaan

Oost-Westgerichte straat: vnl. verruigd met Glanshaver. Lokaal bloemenrijk en schraal.

D (lokaal): Glanshaver

T: Gewone margriet, Knoopkruid, Sint-Janskruid. Lokaal schraler met Reukgras.

Noord-Zuidgerichte straat:

- Noordelijk deel: verruigd, voedselrijker, ruderaal

D: Glanshaver

T: Ridderzuring, Grote brandnetel, Akkermelkdistel, Bijvoet, Akkerdistel, Kropaar

- Zuidelijk deel: Schraal en bloemenrijk

T: Struikhei, Zilverhaver, Smalle weegbree, Schapenzuring, Gewoon duizendblad, Gewoon biggenkruid, Sint-Janskruid, Kleine klaver, Knoopkruid.

Aanwezigheid van Veldkrekkel, Veldparelmoervlinder, Hooibeestje, Graspieper,...

Walewijdijk

Oost-Westgericht deel: matig voedselrijk tot schraal, bloemenrijk

D (lokaal): Reukgras

T: Sint-Janskruid, Margriet, Knoopkruid, Gewoon biggenkruid, Rode klaver, Gewoon duizendblad, Schermhavikskruid, Kleine klaver, Zandblauwtje

Noord-Zuidgericht deel: matig voedselrijk, grassen dominant

D: Glanshaver

T: Reukgras, Gewoon duizendblad

Maastrichterdijk

Noordelijk deel: schraal tot matig voedselrijk, bloemenrijk, lokaal grassen dominant

D (lokaal): Reukgras

T: Sint-Janskruid, Margriet, Gewoon biggenkruid, Rode klaver, Gewoon duizendblad, Schermhavikskruid

Zuidelijk deel: schraal, lokaal bloemenrijk; schraallandsorten ook vaak in grachtkanten.

D (lokaal): Reukgras

T: Muurpeper, Valse salie, Zandblauwtje, Kleine klaver, Muizenootje, Struikhei, Grijs havikskruid

Middendijk

Noordelijk deel (dreef onder Amerikaanse eik): matig voedselrijk; lokaal bloemenrijk

D (lokaal): Glanshaver

T: Rode klaver, Sint-Janskruid, Avondkoekoeksbloem, Margriet, Veldzuring, Schapenzuring

Zuidelijk deel (onder de bomen): matig voedselrijk, vnl. grassen dominant

D: Glanshaver

T: Gewone margriet, Rode klaver

Zuidelijk deel (open landschap): schraal, lokaal bloemenrijk

T: Reukgras, Muizenoor, Struikhei, Havikskruiden. Schraalland relictten ook in grachtkanten

3. Evaluatie van het bermbeheer

3.1. Vergelijking met de toestand van 1999

In Tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de aanwezige bermtypes en de verschillen die er zijn opgetreden in vergelijking met de situatie in 1999. Aan de hand van het type en de soortensamenstelling van de bermen in 1999 wordt dan een inschatting gemaakt van de evolutie van de hier onderscheiden bermtrajecten met betrekking tot verruiging en biodiversiteit.

Tabel 1: veranderingen in bermtypes tussen 1999 en 2014. Kolom beoordeling: + positief; - negatief; +/- delen positief, andere delen negatief; = status quo; ? geen beoordeling mogelijk.

	Typering 1999	Typering 2014	Toename	Afname	beoordeling
Molhemstraat	12-15-31-32	6-12-13-15-31-32	13-6	12-32	-
Helchterense Dijk	6-23	6-12-23	12	23	+
Achelmansstraat	6-32-12-25	25-12-13-32	25-13	6-32	+/-
Elsevaart	12-25	12-25-31	31	12-25	+
Kruisakkerweg	6	31-13	31-13	6	+
Reppelerweg	12-31	Geen typering mogelijk	grint	12-31	-
Hoogstraat	6-31-25-12	25-6	grint	25-31	-
Lillerbaan	Geen typering	12-6	?	?	?
Walewijdijk	Geen typering	34-23	?	?	?
Maastrichterdijk	Geen typering	34	?	?	?
Ruitersbaan 1 (O-W)	13	25-13	25	13	-
Ruitersbaan 2 (N-Z)	13	6-13-35	6-35	13	+/-
Middendijk (N)	25	25			=
Middendijk (Z)	Geen typering	25-13-35	?	?	?

Er zijn relatief veel verschuivingen opgetreden in de bermtypes en deze verschuivingen zijn niet eenduidig. Het is niet zo dat de bermen allemaal ruiger zijn geworden, noch zijn ze allemaal opgeschoven naar schralere types. Binnen één straat zijn er soms trajecten die naar voedselrijkere types en trajecten die naar schralere types zijn geëvolueerd. Enkele bermen zijn verdwenen onder een grintlaag of hebben geen aaneengesloten vegetatie meer door beschaduwing. Van enkele bermen kon geen evaluatie gemaakt worden omdat de gegevens uit 1999 ervoor ontbreken.

Per straat worden nu deze veranderingen geëvalueerd en wordt er een beheeradvies voorgesteld. Omdat het niet zeker is of het beheer uit 1999 is gevolgd, kan er niet echt een "beheerevaluatie" plaatsvinden.

Over het algemeen houdt het voorstel een vervroeging in van de 1ste (als deze laat is, in het oude beheerplan is dit meestal na 15 september) én van de 2de maaibeurt. Dit is nodig omdat er vaak verruiging is opgetreden, die met vroegere maaidata kan worden voorkomen (De Becker, 2004).

Het is absoluut nodig om het maaisel steeds te verwijderen. Het laten liggen van maaisel heeft in geen enkele berm zin en zal op termijn voor verruiging zorgen, ook in de schralere types. Daarom wordt in het hier voorgestelde beheer steeds over "hooien" gesproken (= maaien + afvoeren van het maaisel).

In figuur 3 worden de voorgestelde beheervormen weergegeven.

Er worden drie basis-beheervormen voorgesteld, nl.:

Type 1: 1 x hooien vanaf 15 september : meest voedselarme en minst verruigde berm.

- ⇒ De late maaidatum laat toe om ook bv. Struikheide te laten bloeien en is gunstig voor hieraan gebonden ongewervelden.

Type 2: 1 x hooien vanaf 15 augustus: van nature voedselarme, maar (lokaal) verruigde berm.

- ⇒ Deze datum is een vervroeging van de maaidatum voorgesteld door Lisec (1999) voor de betreffende types en moet verdere verruiging tegen gaan.

Type 3: 2 x hooien: 1 x 2^{de} helft juni; 1 x 2^{de} helft augustus.

- ⇒ Klassiek onderhoudsbeheer voor (matig) voedselrijke berm.

Voor enkele bermen wordt voorgesteld eerst 3 tot 5 jaar type 3 uit te voeren en daarna over te schakelen naar type 2. Mogelijks zal ook op langere termijn (> 10 jaar) een dergelijke verschuiving gewenst zijn voor andere berm. Dit hangt af van de snelheid waarmee de huidige voedselrijke en productieve berm minder productief en soortenrijker worden. Voor 2 straten zijn trajecten aangegeven waar bermbeheer nauwelijks mogelijk is.

3.2. Bespreking van het voorgestelde bermbeheer

Molhemstraat

Algemeen: ongunstige evolutie naar ruigere en voedselrijkere types. De noordelijke delen zijn sterk beschaduwd. Daar zijn met geen enkele vorm van maaibeheer gunstige resultaten te verwachten.

Voorstel beheer:

Zuidelijk deel (voedselarme deel): 1 x hooien vanaf 15 augustus

Noordelijk deel (voedselrijke deel): 2 x hooien: 1 x 2^{de} helft juni; 1 x 2^{de} helft augustus

Achelstraat

Algemeen: gunstige evolutie naar meer schralere types, maar de schralere trajecten van 1999 zijn verruigd.

Voorstel beheer:

Noord-Zuid gerichte deel: 1 x hooien vanaf 15 augustus

Oost-West gerichte deel: 2 x hooien: 1 x 2^{de} helft juni; 1 x 2^{de} helft augustus

Na enkele jaren (3-5) kan voor het oostelijk deel overgeschakeld worden op 1 x hooien vanaf half augustus.

Helchterense Dijk

Algemeen: grotendeels verruigde bermen met hier en daar al schralere en bloemrijke plekken.

Voorstel beheer:

2 x hooien: 1 x 2de helft juni; 1 x 2de helft augustus

Elsevaart

Algemeen: schrale, soortenrijke berm bleef behouden, enkel in het centrale en noordelijke deel wat verruigd

Voorstel beheer:

1 x hooien vanaf 15 september

Kruisakkerweg

Algemeen: gunstig geëvolueerd

Voorstel beheer:

Centrale deel: 1 x hooien vanaf 15 augustus

Westelijke en oostelijke deel: 2 x hooien: 1 x 2de helft juni; 1 x 2de helft augustus

Reppelerweg

Algemeen: Nauwelijks te beheren bermen door grintverharding of te ijle, beschaduwde vegetaties.

Voorstel beheer:

De niet beschaduwde delen: 2 x hooien: 1 x 2de helft juni; 1 x 2de helft augustus

Hoogstraat

Algemeen: Nauwelijks te beheren bermen door grintverharding of te ijle, beschaduwde vegetaties.

Voorstel beheer:

De niet beschaduwde delen: 2 x hooien: 1 x 2de helft juni; 1 x 2de helft augustus

Lillerbaan

Algemeen: schrale, bloemrijke berm

Voorstel beheer:

1 x hooien vanaf 15 augustus

Ruitersbaan

Algemeen: Er is verruiging opgetreden in de noordelijke delen; in het zuiden ontwikkelden zich mooie voedselarme en soortenrijke bermen.

Voorstel beheer:

Oost-Westgerichte straat: 2 x hooien: 1 x 2de helft juni; 1 x 2de helft augustus

Noord-Zuidgerichte straat:

Noordelijk deel: 2 x hooien: 1 x 2de helft juni; 1 x 2de helft augustus

Zuidelijk deel: 1 x hooien vanaf 15 septemberWalewijndijk

Algemeen: soortenrijke voedselarme bermen, verruigd met grassen in het zuidelijke deel.

Voorstel beheer:

Oost-Westgericht deel: 1 x hooien vanaf 15 augustus

Noord-Zuidgericht deel: 2 x hooien: 1 x 2de helft juni; 1 x 2de helft augustus

Na enkele jaren (3-5) kan voor het oostelijk deel overgeschakeld worden op 1 x hooien vanaf half augustus

Maastrichterdiik

Algemeen: soortenrijke, voedselarme bermen

Voorstel beheer:

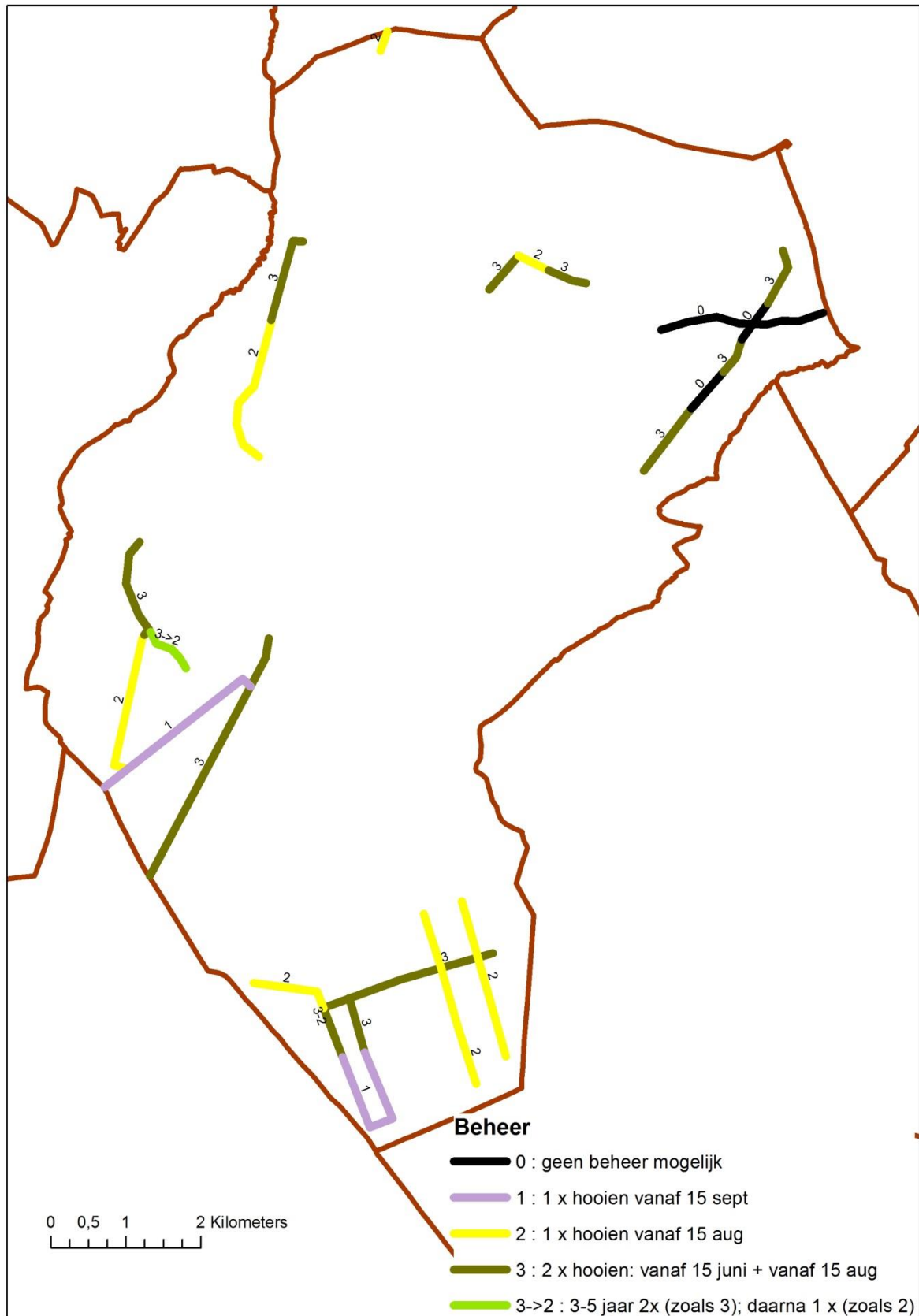
1 x hooien vanaf 15 augustus

Middendijk

Algemeen: soortenrijke, matig voedselrijke bermen in het noordelijke deel; voedselarme, soortenrijke bermen in het zuidelijke deel

Voorstel beheer:

1 x hooien vanaf 15 augustus

Figuur 3: Beheervormen voor de geselecteerde wegbermen.

3.3 Bermbeheer in functie van ongewervelden.

Bij het inventarisatiewerk werden langs verschillende bermtrajecten voor het beheer relevante ongewervelden (vlinders, Veldkrekel) opgemerkt. Hoewel deze waarnemingen verre van systematisch werden uitgevoerd, werd en kan er toch rekening gehouden worden met enkele beheeraspecten ervoor.

- Veldkrekel: komt voor in bijna alle schrale bermen ten zuiden van de Ruitersbaan. Laat maaien van deze bermen (na 15/08 of na 15/09) laat toe dat deze dieren, die tot in juli actief zijn, hun cyclus kunnen voltrekken (Maes, 2014). Het is belangrijk om niet de volledige berm te maaien, maar om ook enkele stroken (bv. deze die grenzen aan grachten of landbouwland) te laten staan. In volgende jaren kunnen die dan wel weer gemaaid worden, waarna weer andere stroken blijven staan. Er mag en moet anderzijds geprobeerd worden om plaatselijke zeer kort te maaien, waarbij ook open bodem mag ontstaan (door messen van de maaier die de bodem raken).
- Hooibeestje: frequent waargenomen in kortgrazige, schrale bermen, verspreid over de gemeente. Zelfde opmerkingen als bij de Veldkrekel
- Veldparelmoervlinder: waargenomen in hetzelfde gebied als de Veldkrekel. Deze vlinder heeft eveneens baat bij eenzelfde beheer als de Veldkrekel, waarbij schrale omstandigheden met Smalle weegbree in stand worden gehouden (zie hierboven). Daarbij komend heeft hij voldoende nectarplanten nodig (bv. Margrietten), die hij kan vinden in meer voedselrijke bermen (bv. het Oost-Westgerichte deel van de Ruitersbaan). De verschillen in beheer en type van de bermen in het Zuidelijke deel van Peer bieden potentieel een goed leefgebied voor deze vrij mobiele soort.
- Kleine parelmoervlinder: waargenomen in de schralere bermtrajecten in de Achelmanstraat. Het is moeilijk om voor deze zeer mobiele soort specifieke maatregelen te nemen. Kleine parelmoervlinders hebben in de Kempen Driekleurig viooltje of Akkerviooltje nodig als waardplant voor de rupsen. Het is niet evident om dit in een bermbeheerplan te integreren. Algemeen heeft de Kleine parelmoervlinder belang bij het behoud van schrale bermtypes.

CONCLUSIE

- In vergelijking met 1999, was er geen eenduidige tendens naar een verminderde, noch naar een verbeterde ecologische kwaliteit (soortenrijkdom, type, structuur) van de bermen. M.a.w., sommige bermen zijn verbeterd andere zijn in mindere of meerdere mate verruigd.
- Op basis van de typerende soorten, de mate van verruiging en de voedselrijkdom van de bermvegetaties werd voor alle bermen een beheervoorstel geformuleerd en weergegeven op kaart. Over het algemeen houdt het voorstel in dat de 1ste maaibeurt (wanneer ze in de nazomer gebeurt) en de ev. 2de maaibeurt worden vervroegd om verruiging tegen te gaan.

REFERENTIES

Maes D, 2014. Vlinders en Sprinkhanen van schraal grasland. In: Van Uytvanck & Goethals, "Handboek voor beheerders – Europese Natuurdoelstellingen op het terrein - Deel II: Soorten", p. 123-128.

De Becker P, 2004. Graslanden, ruigten en natuurbeheer. In: Hermy, De Blust & Sloodmaekers, Natuurbeheer, p. 190-219. Davidsfonds, Leuven.

LISEC, 1999. Bermbeheerplan gemeente Peer. Genk. 72 pp. + bijlagen.

Zwaenepoel A, 1998. Werk aan de berm. Handboek botanisch bermbeheer. Stichting Leefmilieu i.s.m. Afdeling Natuur Aministratie. 296 pp.